

Elegija o slici

Borčić, Matea

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Academy of Fine Arts / Sveučilište u Zagrebu, Akademija likovnih umjetnosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:215:598745>

Rights / Prava: [In copyright](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2021-04-20**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Academy of Fine Arts in Zagreb](#)

Sveučilište u Zagrebu
Akademija likovnih umjetnosti
Slikarski odsjek

Diplomski rad

Matea Borčić

Zagreb, 2018.

Sveučilište u Zagrebu
Akademija likovnih umjetnosti
Slikarski odsjek

Diplomski rad
Elegija o slici

Mentor: Izv.prof.art. Ksenija Turčić

Student: Matea Borčić

Zagreb, 2018.

SADRŽAJ

1. Uvod.....	1
2. Razrada teme.....	2
3. Triptih „Elegija o slici”.....	4
3.1. „Elegija o slici I”.....	5
3.2. „Elegija o slici II”.....	7
3.3. „Elegija o slici III”.....	9
4. Utjecaji i tehnika slikanja.....	11
4.1. Utjecaji.....	11
4.2. Tehnika slikanja.....	14
5. Popis Literature.....	15

1. Uvod

Radovi koje ovdje predstavljam kao svoj diplomski rad, pod nazivom „Elegija o slici”, proizvod su mog likovnog sazrijevanja i promišljanja slikarstva kao medija tijekom mog preddiplomskog studija. Razvijajući svoj zanat, tragala sam za likovnim jezikom putem kojeg bi najuspješnije izrazila svoje ideje i razmišljanja. Formirajući se kao slikar nastojala sam bolje razumjeti svoj medij i njegov značaj te uvidjeti važnost slike u životu suvremenog čovjeka. Daljnji smjer razvoja slikarstva često nas ostavlja u nedoumici, no koliko je životnosti trenutno ostalo u njemu? Da li mu je potreban samo njegov stvaraoc ili ono oživljava u naklonosti svoje publike? U kojem je svom obliku ono najuspješnije i može li se mjeriti sa ostalim oblicima umjetnosti?

Na ova pitanja nastojala sam si odgovoriti kroz triptih koji sam izradila tijekom svoje diplomske godine, uspoređujući tradicionalno slikarstvo sa tradicijama moga kraja koje izumiru u modernom vremenu.

2. Razrada teme

Tema koja me navela na izradu ovdje predstavljenog diplomskog rada, granice su i dosezi slikarstva kao medija. Izučavanje vlastita zanata tijekom preddiplomskog studija dovelo me do pitanja o njegovoj primjeni, ulozi i značaju u stvaranju slike. Da li je vrijednost slike u propitivanju samoga medija, nosi li svoj potencijal u prenošenju ideja ili se zadovoljava samom dekorativnošću? Kako se odnosi spram publike i uviđa li vlastita ograničenja? Potpuna sloboda izražaja koju je slikarstvo slavodobno primilo tijekom prošlog stoljeća primljena je kao svojesvrni odušak, ali čini se, sve više poprima oblik tereta. Kako odgojiti vlastiti talent u kvalitetno i afirmirano stvaralaštvo, pitanje je svakog slikara u nastajanju. Kako se postaviti spram suvremene umjetnosti, pritom uvažiti ono što nam je prethodilo i u konačnici pronaći svoju ulogu kao stvaraoca?

Neka od glavnih obilježja razdoblja koje slikarstvo trenutno proživljava, mnogostrukost je stilova i pravaca te zbunjujuća borba sa razvijenom tehnologijom koja ga tjera na preispitivanje svrhe vlastitog postojanja. Moderna se umjetnost tijekom munjevitih promjena u 20. st. odvojila od povijesti umjetnosti i zadala muku kritičarima i publici u razlučivanju same forme od sadržaja ili uviđanja njihove korelacije. Tehnika slikarstva i materijali često tako mogu biti sredstvo zamijenjeno svrhom, postati korisno oruđe u ograđivanju od ikakve namjere, naposljetku i publike. Zanat može biti zamijenjen ekspresijom i osobnom interpretacijom. Izvedba može zamijeniti samu ideju. Teško je u ovakvim okolnostima pronaći ispravan put. Vrednovanje postaje potpuno relativan pojam, ono ne podliježe određenim parametrima, prilagođava se tržištu i osobnoj procjeni kritičara. Tradicionalno, narativno slikarstvo imalo je vodeću ulogu u likovnoj umjetnosti tisućama godina stoga je klimaks prošlog stoljeća u razvoju različitih pravaca doista bio logičnim ishodom, no da li je u oslobađanju od svojih okova pritom zaboravilo na svoju publiku. Nije li gledatelj čija je kultura bazirana na tekstu i narativu ostao bespomoćan pred trijumfom likovnog izražaja nad tradicijom? Podrediti umjetničku nakanu navikama ili ukusu njena 'potrošača' bilo bi besmisleno, no podrazumijevati čitkost novih načina izražavanja dovodi nas do sličnog problema. Slika tako može ostati smisljena i stimulativna samo svome autoru i njegovim istomišljenicima. Kao zapreku koja se stvara u komunikaciji između stvaratelja slike i njena konzumenta vrijedno je spomenuti i često vrednovanje slike kao dekorativnog predmeta. Opću neobrazovanost gledatelja ne bih navela kao najvažniji razlog ovakvog prijama. Vizualna nepismenost ujedno je i posljedica naglog razvoja tehnologije i porasta vizualnih stimulansa koji nas čine imunim na recepciju likovne umjetnosti kao medija. Razlog tome mogla bi biti i usporedba sa ostalim umjetnostima, primjerice glazbom i filmom koji na neposredniji način djeluju na publiku ili jasnije prenose svoj sadržaj. Može li se slikarstvo nositi i sa uznapređovalom tehnologijom ili joj ona najavljuje njeno skoro iščeznuće? Doista potencijal slike kao da odumire upravo zbog čovjekove pretjerane izloženosti u svakodnevnom životu. Naš odnos prema slici prije izuma fotoaparata i filma, potpuno je drugačiji od onog današnjeg. Pozornost pridavana iščitavanju njenoga sadržaja i značaja te sam doživljaj potpuno se promijenio. Ne možemo ni zamisliti što je, primjerice, pojedinac u

16.st. osijećao nalazeći se pred djelom, uzimimo- Breughela, gledajući pregršt sadržaja i detalja koje ona nosi.

Oblik slikarstva u kojem sam pronašla najveći potencijal za prenošenje ideja je narativno slikarstvo. Smatram kako ono najizravnije komunicira sa publikom. Slikarstvo, barem u ovom stoljeću, nema velik potencijal da angažira gledatelja u razumijevanju njena sadržaja samom svojom pojavom, kao što to može primjerice film. Za mene je slikarstvo srodnije književnosti jer se njen sadržaj iščitava neovisno da li je slika figurativna ili ne. Gledatelj čak i u apstraktnoj slici najčešće traži prepoznatljive oblike koje bi mogao poistovjetiti sa okolinom koja ga okružuje. To ne ostavlja apstraktno slikarstvo besmislenim i bez publike, no ne čini ni gledateljev pristup malograđanskim. U ljudskoj je prirodi da sistematizira i prepoznaje viđeno pa se tim načelima želim voditi u svom stvaralaštvu, pripovjedajući putem simbola koji već postoje u čovjekovoj okolini.

Osjećajući veliko poštovanje spram slikarstva starih majstora, smatrala sam nužnim pomnije proučiti njihova djela i tehniku, posebice onu iz razdoblja baroka. Traganje za samom tehnikom koju sam dugo vremena proučavala dovelo me do niza problema. Velik vremenski razmak, nedostatak pisane ostavštine i razlika u materijalima samo su neki od njih. Pokušaj u pronalasku suvremenika koji su razumjevali ili baratali sličnim znanjem također je bio neuspješan. Susret sa potencijalno točnim informacijama i dalje je bio nepotpun bez primjera u praksi. Ono sa čime sam se susrela bio je očit prekid sa tradicijom i nedostatak njenih nasljednika i upravo me ta činjenica potakla na izradu mog diplomskog rada pod nazivom „Elegija o slici”.

3. Triptih „Elegija o slici”

Osjećaj sjete i čežnje za nečim kao što je slika, u 21. st. može se učiniti suludim. Nikada do sada nismo bili izloženiji likovnosti u svakodnevom životu, a broj ljudi koji se bave likovnošću ili dizajnom nikada nije bio veći. U ovakvim okolnostima slika postaje sredstvo za brzo prenošenje informacija pa sve više cijeni na temelju svoje senzacionalnosti i atraktivnosti. Primjećujem kako se i slikarstvo sve više povodi za ovim vrijednostima zanemarujući svoju duhovni aspekt. Ono se sve više odvaja od čovjeka i otežava stvaranje odnosa sa slikom. Likovna se umjetnost u korist inovativnosti odrekla tradicije. Iako velika većina slikara svoje uzore traži u tradicionalnom slikarstvu (makar u jednom dijelu svoga razvoja) vrlo ih se malo zadržava na njemu. Osjećajući potrebu za pronalaskom vlastitog izraza, prikladnog vremenu u kojem žive, pokušavaju pronaći originalan i inovativan put. Tijekom svog likovnog sazrijevanja nikada nisam nastojala pronalaziti originalan izražaj po kojem bi bila prepoznatljiva. Ostavština koju smo baštinili od starih majstora za mene je postala temelj od kojeg sam preuzela tehničko i tehnološko znanje te narativni način prikazivanja. Smatram kako je uspješno umjetničko djelo uvijek moderno, ono ne poznaje vrijeme. Rembrandtova Noćna straža jednako je moderna kao i Rothkova Narančasta, crvena i žuta. Ovakav pristup može se učiniti anakronim, no vrijeme u kojem živim obilježava me neovisno o mojim uzorima jer su moje teme rođene iz dodira sa sadašnjošću. Promišljajući o suvremenom slikarstvu i njegovim odnosom sa prošlošću uvidjela sam nagli raskid sa tradicijom i njegovim narativnim značajkama. Taj je prekid obilježio razvoj tehnologije. Već izumom fotoaparata realističan način prikazivanja postao je suvišnim, a pojava kamere i računala nagnala je slikarstvo na preispitivanje vlastite svrhe. Svjesna sam kako opći napredak ne može, niti teba, biti robom tradicije, no što tradicija postaje u trenutku kada tehnologija zamijeni čovjeka u njegovim vještinama. Što kada pragmatičnost tehnologije u potpunosti zamjeni ljudsku ruku?

Ovo sam pitanje pokušala ilustrirati u svom diplomskom radu. Potaknuta ovom temom unutar svoje struke, sve više sam uviđala izumiranje raznih oblika tradicije u vlastitoj okolini. Preostale stare vještine i zanate moga zavičaja preuzela sam kao simboliku za prikazivanje iščezavanja starih običaja. Triptih koji sam naslikala prikazuje tri generacije žena, u istoj pozi (i na platnu istog formata)- pleteći ili šivajući predmete po običaju koji su naučile od svojih predaka. Kompozicija je vrlo jednostavna i sastoji se od samo nekoliko elemenata kako bi zadržala jasnoću i što manje odvrtila od inicijalne ideje. Slike su kronološki poredane. Baka koja plete čipku prikazana je sa svojom unukom na dnu slike, a ista ta unuka prikazana je kao odrasla žena dok krpa mrežu sa svojom kćeri. Potom je njena kćer na trećoj slici prikazana kao ožalošćena dok šije haljinu za svoje preminulo dijete. Ovim triptihom htjela sam naglasiti pitanje o očuvanju zanata i tradicije te njihove važnosti. Praktičnost i efikasnost suvremenih tehnika i tehnologija brzo zamjenjuje svoje ranije varijante no gubimo li time svoj identitet? Kako odati počast precima koji su nam trudom svojih ruku ostavili svjedočenje o jednom potpuno drugačijem načinu života?

3.1 „Elegija o slici I”

Na prvoj slici triptiha prikazala sam staricu koja plete Pašku čipku. Broj čipkarica koje su savladale ovu vještinu potekli još iz 15. stoljeća drastično se smanjio. Osim kao kulturna vrijednost našega područja, ova je rukotvorina prepoznata i van svog zavičaja po svojoj ljepoti. Prikaz čipke nastojala sam vjerno predočiti, poštujući njen vez pa sam sukladno tome i proučila način na koji se plete. Pogačice, kolumbarići, mendulice, listacići oblici su koji grade gotovo savršenu simetriju ove čudesne geometrijske strukture. Ispod starice nalazi se njena unuka koja proviruje iz haljine, nabirući tkaninu oko glave kako bi nalikovala 'facolu' svoje bake. U djetetovoj je ruci konac kojim će nastaviti njenu ulogu.

Kolorit slike tamnih je boja kako bi pomoću svjetlosti fokusirala pogled gledatelja na ruke starice kojima izrađuje čipku i lice djeteta koje proviruje iz haljine.

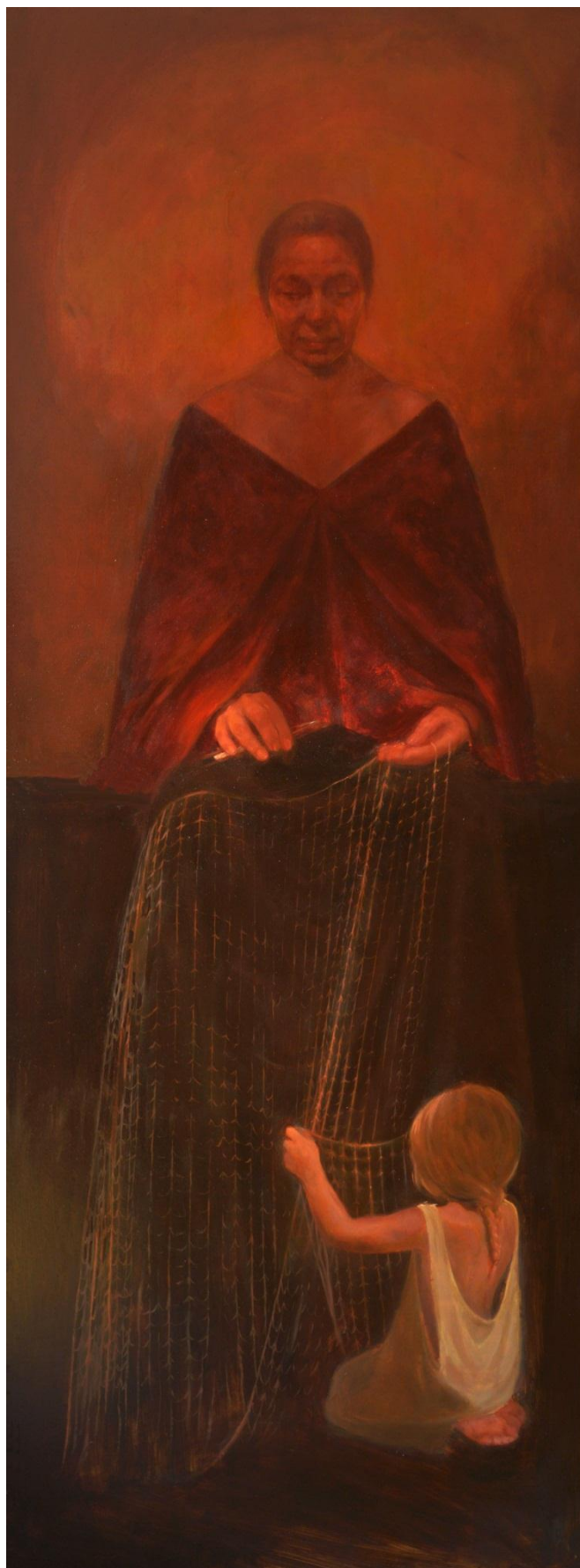
„Elegija o slici I”, 178 x 67cm

3.2. „Elegija o slici II”

Na drugoj slici triptiha prikazana je unuka iz prethode slike kao odrasla žena, no njena je uloga ovdje krpanje mreže. Brza i ekonomična tvornička izrada mreža gotovo je u potpunosti zamijenila čovjeka u ovoj, nekoć čestoj radinosti. Vratimo li se u ne tako davnu prošlost, ne bi mogli ni zamisliti dolazak u jedno ribarsko mjesto bez svjedočenja pitoresknom prizoru kao što je onaj ribara dok krpa ili plete mrežu. Nažalost taj je zanat na rubu izumiranja zbog praktičnosti tvorničkih mreža koje su lako zamjenjive. Osim što su vjerojatnosti da danas pronađemo ribara u ovom poslu, vrlo male, vidjeti ženu u njegovoj ulozi još je teže. I u ono je vrijeme ovaj prizor bio rijedak, no žene su u udsustvu svojih muževa radile svakojake poslove. Žena koja mukotrpno vesla dok njen muž sjedi na krmi broda i pritom ga štedi do njegovog ponovnog odlaska na brod, u nekim je mjestima bio uobičajen prizor.

Na ovoj sam slici prikazala ženu u jednakom položaju kao i u prethodnoj, a ta je odrasla osoba ono dijete sa dna slike „Elegija o slici I”. Sada ona svome djetetu prenosi vještinu srodnu onoj njene bake.

Paleta boja koju sam koristila u ovom prikazu, također je vrlo tamna kako bi kao i na prethodnoj slici naglasila ruke koje izrađuju mrežu i djevojčicu koja asistira majci.

„Elegija o slici II”, 178 x 67cm

3.3 „Elegija o slici III”

Na trećem prikazu naslikala sam dijete sa prethodne slike „Elegija o slici II” kao vrlo mladu ženu dok šije dječiju haljinu za svoju kćerku. Izrada odjeće kao kućna radinost danas je stvar prošlosti zbog ekonomičnosti tvorničke proizvodnje odjeće i njene praktičnosti. Na ovoj sam slici za razliku od prijašnje dvije, izuzela prikaz djeteta. Ova je majka ostala bez svoga djeteta i nasljednika njene uloge. Mlada je majka ponovo prikazana u sličnom položaju, no ovaj puta na svijetloj podlozi kako bi naglasila njenu crninu kojom se ovila u žaljenju za svojim djetetom.

Na ovoj sam slici, ujedno i posljednjoj u mom triptihu, dala naslutiti odsutstvo daljnjeg nasljednika jedne vrste običaja i vještine. Potaknuta uviđanjem odumiranja vještine i zanata tradicionalnog slikarstva, za kojim sam tragala tijekom svog slikarskog razvoja, htjela sam naglasiti važnost kulturnog nasljeđa. Tradicija je često viđena u negativnom kontekstu u usporedbi sa općim napretkom no smatram kako je važna u očuvanju vrijednosti koje smo naslijedili od svojih predaka.

„Elegija o slici III”, 178 x 67cm

4. Utjecaji i tehnika slikanja

4.1 Utjecaji

Kako sam i ranije spomenula, za moje su slikarstvo vrlo važni uzori iz kojih neposredno preuzimam načine prikazivanja i tehničkog izvođenja. Inovativnost u načinu slikanja za mene ima manju važnost od tema i priča koje želim prenijeti. Istovremeno vrlo mi je važna vještina koju pritom unaprijeđujem kako bi prikazi u konačnici bili što manje opterećeni mojim trudom. Teško je točno odrediti uzore koji su ostavili traga na mom diploskom radu, jer on je zacijelo spoj svega što sam do tada gledala i čitala. Ideje dugo sazrijevaju u svom "mediju" prije nego li ih on osvjesti potaknut nekim utjecajem. Za mene je ključni utjecaj u formiranju kompozicije za triptih 'Elegija o slici' bilo djelo Ford Madox Browna – „Take your son Sir!“. Njoj me privukla jednostavnost i jasnoća prikaza svedenog na samo nekoliko elemenata koji nam prenose svoju priču. Mnoge su interpretacije ovog djela no iščitavanje njenih univerzalno čitkih simbola zacijelo nas ne može odvratiti daleko od Madoxove prvotne zamisli. Visoki duguljasti format gotovo u cijelosti ispunjava lik žene i njene odjeće. Važnost je pridana njenom licu i ogledalu postavljenom poput aureole iza njene glave koje zrcali lik oca djeteta postavljenog njoj sučelice, a kojemu ona predaje dijete. Takvu jasnoću prikaza željela sam zadržati u svome triptihu, preuzimajući tako položaj i pozu žene sa Madoxove slike. Iako je slika ostala nedovršena, svidjela mi se jednostavnost i nedoradenost tkanine koja prekriva majku. Na svojim sam slikama, na sličan način, ostavila odjeću jednostavno tretiranom ne opterećujući se njenom strukturom kako bih pritom jače naglasila likove. Majka/ baka i njena kćer/unuka u fokusu su prikaza, no u mom slučaju ponavljanje sličnog prizora nosi glavnu ulogu i u triptih unosi element vremena.

Prisan odnos koji sam željela izraziti između majke, bake i njihovih kćeri i unuke inspirirao me u slikama Arthura Hackera.

Hackerovo djelo pod nazivom „A difficulty“ u kojem kratkovidna baka pokušava provući konac kroz iglu u društvu svoje unuke, inspirirao me za prvu sliku triptiha- „Elegija o slici I“ . Baka koja demonstrira svoju vještinu maloj pomoćnici iako je vid više ne služi, vrlo je intiman prizor s kojim se većina ljudi može poistovjetiti. Prisjećajući se djetinjstva gotovo svi možemo izdvojiti uspomenu u kojoj smo (više ometajući nego pomažući) sudjelovali u nekoj radinosti svojih roditelja. Upravo takav trenutak pokušala sam prenijeti na prvoj slici u nizu gdje se unuka u 'utočištu' bakine suknje igra njenim koncem za izradu čipke.

Slijedeća Hackerova slika srodna je onome što sam prikazala na „Elegija o slici II“. Žena ribara raznježena je u pogledu na svoje dijete dok krpa muževu ribarsku mrežu. „The fisherman's wife“ sličan je intimni trenutak kao na prethodnoj Hackerovoj slici koju sam spomenula. Žene su najčeće u društvu djece radile svoje dnevne poslove, i na taj su se način u nedostatku slobodnog vremena, s njima povezivale. Sličan odnos naslikala sam na svojoj drugoj slici u nizu, prikazujući majku dok krpa mrežu i njeno dijete koje joj pritom pomaže.

Ford Madox Brown, „Take your son Sir!” (1851.-1855.)

(Izvor: <https://artsandculture.google.com>)

Arthur Hacker- „A difficulty”, 1888. (Izvor: <https://fineartamerica.com>)

Arthur Hacker- „The fisherman's wife”, 1885 (Izvor: <https://www.artuk.org>)

4.2. Tehnika slikanja

Na moju tehniku slikanja uvelike je utjecalo barokno slikarstvo. Naracija pomoću dramatičnog efekta svjetlosti oduvijek me privlačila i postala čestom značajkom mog slikarstva. Kao važan uzor u tehnici spomenula bih kasna djela Rembrandta i ona suvremenog slikara Odda Nerdruma čiji me rad obilježio pri samom susretu sa njihovim stvaralaštvom. Važnost pripovijedanja u svojim djelima naglašavam pred njenom estetikom pa se gotovo uvijek koristim istom ograničenom paletom. Ta je tetrakromatska paleta poznatija kao Apelova paleta. Apel je bio antički grčki slikar, prozvan najboljim slikarom svih vremena od uglednog pisca i znanstvenika 1. st. pr Kr., Plinija starijeg. Odmah možemo posumnjati u vjerodostojnost Plinijeve prosudbe (posebice jer nijedno od Apelovih djela nije sačuvano), no Apelov je utjecaj u razvoju slikarstva doista ostao značajnim dugo nakon njegove smrti. Apelova paleta sastoji se od četiri boje: crne, bijele, žute i crvene i upravo tu paletu po uzoru na Apela koristili su mnogi slikari; primjerice Rembrandt, Tizian i Albrecht Dürer. Vrijednost ove palete je jednostavnije održavanje harmoničnosti boja unutar slike. Nazivi uljanih boja koje sam koristila u svom diplomskom radu su: Ivory Black, Titanium White, Yellow Ochre Deep (marke Old Holland) i Chinese Vermilion (marke Sennelier), uz dodatak Burnt Umber. Iskušavajući različite vrste osnova, najidealnijom za moje potrebe pokazala se uljena osnova koja se sastoji od lanenog ulja, punila i ubrzivača sušenja sa dodatkom pigmenta po izboru. Iako je proces nanošenja i sušenja dugotrajan, mogućnosti koje mi ova osnova pruža puno su veće od primjerice često upotrebljavanog akrilnog gessa. Sam postupak slikanja kod mene vrlo je dugotrajan zbog slojevitosti koju nastojim dobiti pomoću impastnih nanosa i višeslojnih lazura. Osim onih poznatih alata u procesu slikanja koristim se i brusnim papirom, skalpelom te paletnim nožem. Kada osjetim da naslikani dio postaje previše čist, pribjegavam njegovoj 'destrukciji' pomoću ovih alata kako bih mu dala dodatnu slojevitost. Taj postupak često kombiniram s tankim lazurama i obilatim nanosima boje koje kasnije ponovo grebem ili brusim dok me konačni rezultat ne zadovolji. Iako se na osjetljivom nosiocu (pamučnom platnu) koristim destruktivnim postupcima, pazim na stabilnost same slike koristeći nekoliko slojeva navedene osnove koja štiti platno. Slikanom sloju dozvoljavam dovoljno vremena za sušenje kako kasnije ne bi popucao ili se naborao.

5. Popis literature

Granice umetnosti, Andre Gide, Kultura, Beograd, 1967.

Intencije, Oscar Wilde, Disput, Zagreb, 2009.

Dehumanizacija umjetnosti i drugi eseji, Jose Ortega Y Gasset, Litteris, Zagreb, 2007.

Kraj povijesti umjetnosti?, Hans Belting, Muzej suvremene umjetnosti, Zagreb, 2010.